

BREGÚJFALUI HAGYOMÁNYOK, NÉPSZOKÁSOK, HIEDELMEK

Beregújfalu község közmondás- és szólásanyaga igen gazdag. Több száz találós kérdés, balladákat, mondókákat őrzött meg itt az emlékezet.

A fonalas munkák – fonás, szövés, varrás, csipkekészítés – női foglalatosság. A hímzés a díszítés egyik legrégebbi módja, amelynek hagyománya máig él. A lapos- és keresztöltéses fajták világosan elárulják a szöttek eredetét, formájuk gyakran alkalmazkodik az alapanyag fonalas szerkezetéhez

A „közismert” beregi szöttek

A szöttek készítésének nagy hagyománya van. Régen a vászon szövését a falusi asszonyoknak ismerniük kellett, mert ez volt a család számára nélkülözhetetlen ruhadarabok alapanyaga. Kender-, len- és gyapjúfonalból szöttek. Korábban sokan foglalkoztak vele, manapság alig néhányan vállalják a precíz és megerőltető munkát.

Orosz Gizella évek óta különböző típusú szötteseket készít: futókat dohányzóasztalra, lakodalmas kötényeket, díszpárnákat, kockaterítőket, lakodalmas kendőket, díszkendőket, szalvétákat, boldogságos kendőket, falvédőket, függönyöket, pokrócokat (más néven rongyszőnyeg). Mintái közé tartozik a farkasnyomos, a makkos, a szegfűs, a fuksziás, az őszirózsás, a tulipános, az absztrakt, a gránátalmás, a csillagos és a rákóczi. A legrégebben kialakult típus valószínűleg a beregi csipkemintás terítő, amely kizárólag fehér színű lehet és gyöngyfonalból készül.

A Rákóczi-minta a Kárpátok tövében található Gereben falu északi részéről származik. Ott egy régi házban kőszék állt, s azon volt egy terítő. Ittjártakor azon pihent meg Rákóczi. A Rákóczi-mintás díszkendő nagyon régi, amely piros-fehérvörös és kék-sárga, azaz a magyar és a ruszin nemzeti színekből áll. Elnevezése a ruszin nép Rákóczi iránti hűségére emlékeztet. Ezeket a díszkendőket napjainkban esküvőkre készítik, és ráhímzik: Sok szerencsét, boldogságot! (Ukrán, orosz, angol, francia stb. nyelvű szöveggel is.)

A makkos és keresztnyomos minták Horthy Miklós felesége idelátogatásának idejéből származnak. Ő ajándékozott kendőket, szalvétákat az itt élő embereknek. Ezzel a mintatípussal általában a házi áldások készülnek.

A farkasnyomos minta legendája szerint Bereg vármegye tölgyfaerdeiben sok volt a farkas. Az emberek védekezésül csapdákat állítottak fel ellenük. A sérülten menekülő farkas véres lábnyomot hagyott a hóban, ezt az emberek lemintázták, így alakult ki a farkasnyomos minta, fehér alapon piros-fekete színnel. Ezzel a mintából mostanában falvédők készülnek, alul rojttal.

A szegfűmintásból általában abroszok készülnek. A kisszegfűt rózsaszín alapon feketével szövik.

A beregi hímzés- és szövésmotívumok között nagy számmal találhatunk állóvirágosat és gránátalmásat. Legelterjedtebb a csillagos motívum, amelyet többféle rendeltetésű szötteken is láthatunk, általában más mintával együtt alkalmazva. A szöttesek cérnából és gyöngyfonalból készülnek, míg a rongyszőnyegek cérnából és felvágott rongyból.

A szövés menete: a cérnát felvetik a vetőre, majd feltekerik a szövőszék egyik hasajórára. Ezután kezdődik a cérna nyüstbe és bordába fogása, majd felkötik egy botra, s ha mindez megvan, felcsüllött cérnát tesznek a vetőtűbe, azt dobálják, s ezzel megindul a szövés. A cérnát kerek guzsalyon csüllik fel. A szövéshez két lábítót használnak, ezek segítségével formálódik a szőtt anyag. A kész anyagot a másik hasajóra tekerik. A minta készítéséhez szedőtű és két deszka is kell. A szövőszék tartozéka még a bordahaj, amelybe a bordát teszik, valamint két sikattyú, amelyekhez a nyüstit és a lábítókat erősítik. Miután leszótték a megfelelő szöttestípust, levágják az esztovátárol, majd horgolják, rojtot húznak rá, kikötik a rojtot; ezt követi a mosás, keményítés, vasalás és csomagolás. A rojt lehet szilvماغos, gyűrűköves, tökmagos, nefelejcses, pókos és gömös.

Nem sokkal Trianon után, az 1920-as években a híres beregi szötteken csak kétféle színt használtak: a kéket és pirosat, mindkettőt fehér alapon. Később jelent meg a fekete, majd a sárga és a barna.

Az 1970-es években Ungváron kiállítás nyílt a beregi farkasnyomos, szegfűs, tulipános, makkos mintájú szöttesekből, hímzésekből. Az ezt követő két évtizedben megszakadni látszott ennek a háziipari tudásnak az átadása a nemzedékek között. Az 1990-es évek elején bekövetkezett társadalmi változások azonban jótékonyan hatottak a beregi szöttek hagyományának felújítására: a szötteseknek piaca keletkezett, elsősorban a megnövekedett számú turisták körében. Leginkább az abroszok, futók, díszpárnák, falvédők és függönyök kelendők.

A szöttek készítése mellett nagy hagyománya volt és van a hímzésnek. Ez talán az egyik leggazdagabb, a legváltozatosabb motívumokat viselő népművészeti ág. A hímzést a lányok már kisgyermekkorukban megtanulták, mert megkövetelte a szokás. Minden használati tárgynak, terítőnek és viseletnek megvolt a maga jel- és színrendszere, amit a mindennapok és a jeles napok szokásrendje alakított ki.

Hagyományok, népszokások

A hagyományőrzés fontos szerepet játszik, hiszen kiemelkedő tradíciói színesebbé, ismertebbé teszik a falut.

A betlehemi játékok során a fiatal fiúk szenteste házról házra járva emlékeztetik a falu lakóit Jézus Krisztus, a Megváltó születésére.

Szilveszter éjszakáján régebben szokás volt az ólomöntés és más jóslás.

Újév első napja meghatározó a falu életében. Úgy tartják, hogy ami ezen a napon elsőként történik, az ismétlődik meg velük az egész évben. Általában disznóhúst esznek, mert a hagyomány szerint a disznó hozza a szerencsét, hisz a malac előre túr és rábukkan a szerencséjére.

Január 22-éhez, Vince napjához fűződik a mondás: Ha megcsordul Vince, tele lesz a pince. Vagyis: ha ezen a napon olvadásig enyhül a fagy, akkor jó szőlőtermés várható.

A farsangi időszakhoz tartozó jellegzetes szokások sem merültek feledésbe. A farsang február 7-én kezdődik, amikor is a falusi nép hite szerint vége a hideg télnek, nemsokára itt a tavasz. Farsangi bált minden évben rendeznek, amit télűző bálnak is neveznek, hiszen úgy tartják, hogy félelmetes jelmezeikkel (vannak, akik kaszáznak öltöznek) elűzik a telet, és finomságokkal köszöntik a tavaszt. Aki a farsang végéig nem házasodott meg vagy nem ment férjhez, így csúfolták: Emelj tönköt, szakadj meg, mért nem házasodtál meg! A lányokat húshagyó kedden kigúnyolták: Húshagyó, húshagyó, a vénlány csak maradó. Vagy: Megvénültél, mint a gomba, mehetsz most már a templomba!

A tavaszhoz kötődik az iskolai virág- és tojáskiállítás. Ezt általában húsvét után rendezik meg. A tojásfestés szokása igen régi időre nyúlik vissza, egyes motívumai máig is élnek. A húsvéti tojást a díszítése miatt nevezik hímesnek. A legkedveltebb húsvéti hímesek alapszíne a piros.

Ma is élő szokás a májusfaállítás, amikor a lányos porták kisajtájánál a fiúk éjszaka feldíszített fát helyeznek el.

A szüret nagy eseménynek számít. A szőlőt puttonyokba szedik és hazaszállítják. Utána következik a mustkóstolás, vagyis megízlelik munkájuk gyümölcsét. Ősszel tartják a híres szüreti bálakat. Szép és egészséges szőlőfürtök sokaságával díszítik fel a kultúrházat. A bál napján felkért csőszök lovas szekérral járnak be a szomszédos magyar falvakat, Nagybereget és Kígyóst. Előadják a csősztáncot, majd közhírré teszik, hogy Beregújfaluban szüreti bál lesz, ahová minden zenét és bort kedvelő embert meghívna.

A tengerihántás időszakához is érdekes dolgok fűződnek. Régebben odahaza, a házak belsejében válogatták át a letört kukoricát. Még ma is előszeretettel vallják, hogy aki a válogatók közül a leghamarabb talál piros szemű kukoricát, hamarosan férjhez megy, vagy megnősül; és a szerencsés általában be is fejezheti a munkát. Tengerihántáskor igen ízletes pogácsát sütöttek tengerilisztből.

Régen nagyon népszerű volt a regrutabál, más néven katonabúcsúztatók bálja, amelynek hagyománya mára elhalványult.

A település híres okkult dolgairól. Néhány öregasszony még ma is gyakorolja a szenesvizelést, illetve a rontás (például szemmel verés) elhárításának egyéb módjait.

Sokan tartanak szarvasmarhát. Ők a tehén ellésének napján semmit sem adnak ki a házból. Úgy tartják, hogy ez árthat a tehénnek, mert a kölcsönként dologgal könnyen megrontható a hasznos háziállat.

Karácsony előtti szentestén a szomszédok néha ma is megrétfájlják egymást: koszorút helyeznek a másik kútjára, ami a kút lefoglalását jelenti; és aki lefoglalta, azé a lehetőség, hogy először mosakodjon meg a kút vizében. Tudniillik, aki szenteste után legelőször megmossa arcát a kút vizében, annak szép lesz az arca az elkövetkező évben.

Újévkor átküldik a rossz gyerekeket mustármagért a szomszédhoz, aki mustármag helyett mustárfaágot ad a gyerekeknek, amivel aztán a szülők megfenyítik őket, hogy a következő évben jobban viselkedjenek.

Katalin napján a hajadon leány szobájában barack- vagy meggyfaágot helyeznek vázába. Ha az ág karácsonyra kivirágzik, a lány hamarosan férjhez fog menni, ellenkező esetben várnia kell jövendőbelijére a következő Katalin napig, mármint a hiedelem szerint.

András nap estéjén a hajadon lány megrugdossa a disznóól ajtaját és megszámolja, hányat röffent az állat; ahányat röffent, annyi év múlva megy férjhez. Ugyanehhez az estéhez kötődik a szokás, miszerint a lányok kenyeret raknak a párnájuk alá, hogy éjszaka megálmodják, ki lesz a jövendőbelijük.

Leánykérés, lakodalom

Régebben ha két fiatal elhatározta, hogy összeházasodik, akkor a fiú apja elment a lány kezét megkérni. Ha a szülőktől kedvező választ kapott, a lány hímzett vagy szőtt kendőt adott neki, ezzel jelezve, hogy feleségül megy a fiához. A lánykérés csakis szombaton volt. A kéroket fánkkal kínálták meg.

Hat héttel a lánykérés után, keddi vagy csütörtöki napon tartották meg az esküvőt. Nyáron nem volt lakodalom, mert úgy tartották, nyári menyasszony nem jó asszony. A lakodalmat mindig a házban tartották, az udvaron soha. Előtte vőfélyek hívogattak. Öltözkük: csizma, priccses nadrág, fehér ing, kalap, vőfélypálca és kendő. Négy vőfély volt, kettő a menyasszonynak, kettő a vőlegénynek. Többnyire rokont, jó szomszédot hívtak meg vőfélynek, de lehetett bárki, aki jól tudott verselni. Ahová a vőfélyek betértek, kosarukba két-három tojást tettek a lakodalmas ház részére. A lakodalmas házhoz általában öt-hat közeli rokont vagy szomszédot hívtak szakácsasszonynak. Ők már kedden hozzáálltak a kalácssütéshez. Reggel sütöttek, este pedig gyúrták és

vágták a kockatésztát. Az esküvő általában csütörtökön volt. Fontos szerep hárult a násznagyra. Ő leggyakrabban a keresztapa volt, de lehetett más rokon, szomszéd vagy jó barát is. Ő felelt mindenért: ügyelt a rendre, és ő volt a tanú is az esküvőn. A násznagy ujjasának (zakó) oldalzsebébe hímzett kendőt tűztek. Ha a vőlegény vagy a menyasszony keresztapja már korábban meghalt, násznagyi minőségben a fia helyettesítette.

A lakodalomba nem mehettek gyerekek. Tizenhat éves kortól mehettek a lányok és a fiúk, mert ők már felnőttnek számítottak.

Ajándékot csak a keresztszülők vittek. Boroskancsót, edényeket, éjjeli lámpát ajándékoztak az ifjú párnak. A násznép csak lisztet, tojást, tyúkot vitt.

A menyasszony alsószoknyát, fölötte ráncos, kerek fehér szoknyát, felül a derekánál, a kézelőjén és a gallérján csipkével gazdagon díszített blúzt, pruszlikot viselt, a fején mirtuszkoszorút hosszú, fehér fátyollal. A koszorú viackból (viasz) készült, rajta fenyőhöz hasonló ágakon apró bogycsokból összerakott virágok között gyöngyszemek csillogtak. A menyasszony lábán fehér harisnya volt, amit strimflinek neveztek, és fekete lakcipő. Fehér kesztyűs kezében tartotta a csokrot.

A vőlegény öltözéke: fehér ing, sötét öltöny, priccses nadrág, keményszárú bokszcsizma. A kalapra darutollat vagy rozmaringot tűzött. Ujjasán vőlegényi jelvény díszelgett virágból és levélből.

Délután két óraker a vőlegény és a násznép elment a menyasszonyért. Mikor megérkeztek a menyasszony házához, a vőfélynek verset kellett mondania, csak azután engedték be őket. A menyasszony kikérésekor tréfából először egy öregasszonyt vezettek elő, akit felöltöztettek fehér ruhába, fehér kendőt kötöttek a fejére, kezébe hervadt virágcsokrot adtak. A vőlegény erre azt felelte: Ez csak volt menyasszony. Akkor vittek egy kislányt. Ezt sem fogadta el, mert: Ez csak lesz menyasszony. Harmadszorra idősebb lányt ajánlottak, erre azt felelte: Ez már múltóféltben van. Végül elővezették az igazit. Ekkor a vőfély megkérte a menyasszonyt, hogy tűzze fel a vőlegényi jelvényt. A menyasszony és a vőlegény a násznéppel elment a községházára „összeiratkozni”. Utána a paphoz mentek megesküdni. A pap csak akkor fogadta őket, ha a községházáról már hozták a házassági okiratot.

Esketés után a vőlegény házához indultak. A kapuban már várták őket a szakácsasszonyok, akik cukrot és búzát szórtak rájuk. Cukrot azért, hogy úgy szeressék egymást, mint a cukrot, búzát pedig azért, hogy szaporodjanak. A menyasszony kezébe babát is adtak a bő gyermekáldás reményében.

A lakodalom napján töltött káposztát és tejsós mártást kaptak a vendégek. Minden nyoszolyólány vitt egy-egy tortát, ezeket a menyasszonytánc után felszeletelték és végigkínálták a vendégeket.

Vacsora után cigányzenére táncoltak, énekeltek. Leginkább csárdást táncoltak. A menyasszonytánc után a menyasszonyt átöltöztették, felkonvtolták. Ezután már nem illett fejkendő nélkül járnia. A táncon kívül egyéb szórakozás is volt a lakodalomban. A szakácsasszonyok például ellopták a násznagy kalapját, és csak fél liter pálinkáért adták vissza. Közben a násznép jókat derült.

Vacsora közben az egyik szakácsnő bekötött kézzel, siránkozva jelent meg a vendégek között, mert úgymond „megégette” a kezét. Kérte, hogy fizessenek neki fájdalomdíjat. Tányérral a kezében körbejárt, s mindenki adott neki aprópénzt. Ez volt a kásapénz. Ha valaki nem adott, kapott a sodrófával.

A lakodalomban volt egy idegen ember, a felsallangozott világi vőfély. Ő cukorkát, csokoládét árult a lakodalmat bámuló gyerekeknek.

Keresztelés

Máig fontos családi esemény a keresztelés. Régen sem volt vasárnaphoz vagy más naphoz kötve, a gyereket bármelyik nap megkeresztelhették. A keresztanya és a bábaasszony vitte el a templomba. Induláskor a keresztanya, ölében a csecsemővel, ezt mondta: Pogányt viszünk, keresztényt hozunk. Mindenkinek csak egy keresztanyja és keresztapja volt, ma már négy-öt keresztszülőt is hívnak. A gyerek szülei és a keresztszülők komák lettek. A komát általában az apa hívta meg a saját rokonságából. A komaságot nem illett visszautasítani.

A gyereket pókapárnában (pólyapárnában) vitték keresztelni. A pólya négyszögletű, fehér színű volt, a baba fejénél fodor díszítette, esetleg hímzés. Ha az újszülött lány volt, rózsaszínű, ha fiú, akkor világoskék szalaggal kötötték át. A lányka terítője szintén rózsaszínű, a fiúé zöld színű volt. Mindkettőt kihímezték. A gyereket igyekeztek szépen felöltöztetni a keresztelőre: hímzett nyakú gylcsinget adtak rá és fehér reklit (pulóvert), alulra viszont semmit. Azt a ruhácskát, amelyben megkeresztelték, vasárnaponként vagy ünnepnapokon később is ráadták.

A keresztanya pénzt dugott a gyerek párnája alá, hogy sok pénze legyen a felnövekvő gyermeknek. Az újszülött gyakran az apa vagy anya, illetve a nagyszülők nevét kapta. A leggyakoribb nevek: Ida, Ráhel, Vilma, Maris, Boris, Terca, Ágnes, Julis, Margit, Erzs; Bálint, Gyula, Mihály, Ferenc, Béla, János, József, Sándor.

Kereszteléskor a pap fizetséget kapott a keresztanyától, régebben 15 pengőt. A bábának külön fizetségként három rőf vászon és fél véka búza járt.

A keresztanyától nem kapott ajándékot az újszülött. Amikor a templomból hazamentek, bábapénzt szedtek, később pelenkapénzt. A keresztelés utáni

mulatságot komaságnak nevezték.

A keresztelőben verset is mondtak: Összegyűlt kis sereg, mindnyájan tudjátok, / E kisdéd részére tartunk komaságot. / Ki e napokban jött a kerek világra, / Szüleinek örömére vagy bújára. / A keresztségbe ma szerezte nevét, / Melynek most üljük az örömnünpét. / Tartsa meg az Isten a köznép javára, / Kedves szüleinek boldogságára. / Eladólány korában azt az időt éri, / Ő legyen az első, / Mi pedig most ennek örömére / Megtelt poharunkat ürítsük fenekére.

Míg meg nem keresztelték, a gyereket tilos volt nevéen szólítani, az anyának pedig az utcára kimenni. A gyereket bölcsőben ringatták, de készítettek abrakoshoz hasonló ládát is, amely állványon állt, négy faragott láb tartotta.

A betegágyasnak szilkében vagy rekettyevesszőből font kerek füles kosárban vittek enni. A szilke sötét színű volt, mázas, színes virágok díszítették. Általában gyümölcslevest, kaporlevest, tejbekását, húslevest, paprikást, töltött káposztát vittek és porlós tésztát vagy olajban sültet (fánkot). Az ételt komakendőbe kötötték. A komakendő hímzett, leggyakrabban keresztszemes volt. Középen volt a szilke, rajta egy kistányéron sütemény, leborítva egy másik kistányérral. A kendő négy sarkát felül összekötötték.

A kisgyermekes házban minden látogatónak le kellett ülnie, hogy „el ne vigye a gyerek álmát”. Altatódalt ritkán énekeltek a babának, inkább csak ilyeneket: „Ááááá...”, vagy „Tente baba, tente, apuka levante...”

MOLNÁR GEORGINA

Adatközlők

Csete Jolán nyugdíjas (1931).
Csete Vilma nyugdíjas (1922).
Orbán Margit nyugdíjas (1938).
Orosz Gizella szövegő (1959).
Pápai Irma nyugdíjas (1922).
Tóth Aranka nyugdíjas (1932).

Felhasznált irodalom

1. Antonik Tibor: Emberek és tettek. Kárpáti Könyvkiadó, Ungvár, 1971.
2. Bíró Gyöngyi: Beregújfalu. Ukrajnai Magyar Krónika, 2005. 8. sz., 14. old.
3. Penckőferné Punykó Mária: Tűzoltó nagymadár. Beregújfalu népmesék és mondák. Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász, 1993.
4. Szilágyi Miklós: Hiedelmek Beregújfaluból. Szabolcs-Szatmári Szemle, 1991. 2. sz., 197–201. old.
5. Tóth Lászlóné–Sépa Erika: Szülővárosom, Beregszász múltja és ma élő néprajza. Nyugat-Magyarországi Benedek Elek Pedagógiai Főiskola, Sopron, 2002.